

e-Öğrenme Ortamlarında Toplumsal Buradalığın Arttırılması için Kullanılabilecek İletişim Araçları

Dilek Doğan, Duygu Duman, S. Sadi Seferoğlu

Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Ankara
dilekdogan@hacettepe.edu.tr, duyguduman@hacettepe.edu.tr, sadi@hacettepe.edu.tr

Özet: Özellikle son yıllarda e-öğrenme ortamlarının yaygınlaşmaya başlaması ve bireylerin bu ortamlara olan taleplerinin artması bu ortamların sosyal etkileşim boyutunun niteliğinin artırılması gerektiği konusunu gündeme getirmiş bulunmaktadır. Çünkü e-öğrenme ortamlarına katılan bireylerin bu ortamlara yönelik tutumları, bu ortamlara duydukları güven, ortamda bulunan diğer bireylerle etkileşim düzeyleri, bireylerin kendilerini bu ortamlarda rahat hissetme durumlarını, duygularını ve düşüncelerini rahat ifade edebilme düzeylerini belirleyici olabilmektedir. e-Öğrenme ortamlarında bireyler zaman ve mekandan bağımsız olarak ve çoğunlukla hiçbir zaman yüz yüze karşılaşmadıkları bireylerle sanal olarak bir arada bulunmaktadır. Bu tür ortamlarda bireylerin birbirleriyle sohbet etmeleri ve oluşturulan ortak paylaşım alanlarını çeşitli amaçlarla kullanmaları gerekli olabilmektedir. Ancak bireylerin e-öğrenme ortamlarında sürece etkin olarak katılabilmelerinin katıldıkları etkinliklerden zevk alma derecesiyle doğru orantılı olduğu ileri sürülebilir. Bireyler katılmak zorunda oldukları etkinliklerden eğer zevk alıyorsa katılma konusunda gönüllü olacaklardır. Etkinliklere katılım durumu, ortamı kullanan bireylerin (genellikle öğrencilerin) bu ortamlarda var olma duygularını da belirleyici olacaktır. Yani ortama katılım düzeyleri onlarda var oldukları duygusunu geliştirecektir. Alanyazında var olma duygusu için kullanılan terimlerden birisi toplumsal (sosyal) buradalıktır. Bu var olma duygusunun geliştirilmesi için çeşitli araçların kullanımı gerekebilmektedir. Bu çalışmada e-öğrenme ortamlarında toplumsal buradalık kavramı bağlamında öğrenenlerin kullanabileceği iletişim araçları tanıtılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: e-Öğrenme, e-öğrenme ortamları, toplumsal (sosyal) buradalık, iletişim araçları

Communication Tools for Enhancing Social Presence in e-Learning Environment

Abstract: During recent years e-learning platforms have become more and more available and have been widely used ever-increasingly. This widely use of e-learning environments has resulted as paying more attention to increasing the quality of social interaction dimension of it. It can be claimed that the way people feel and express their thoughts and feelings in e-learning environments depend on their attitudes towards this environment, their trust level and their interaction level. In e-learning environment, participants are working with other participants virtually, generally without being face to face with them. Participants in virtual environments may need to chat with other participants and may need to use some common tools. However, people's participation level depends on how much they enjoy the activities they attend. In other words, if they enjoy of what they do, they would be more volunteer in being part of it. Therefore, it can be claimed that the interaction level of individuals' could be an indicator for their presence level. This means, if people have higher interaction it would raise their level of presence. In the literature one of the concepts used to explain this feeling is social presence. In order to make sure that participants of an e-learning platform have higher social presence level, they need to use a number of different tools. This paper aims to introduce social communication tools which could be used by learners of e-learning environments.

Keywords: e-Learning, e-learning environments, social presence, social communication tools

1. Giriş

İnternet teknolojilerindeki gelişmeler birçok alanda olduğu gibi eğitim ve öğretim alanında da farklı yönelimlerin başlatılmasına vesile olmaktadır. Eğitim alanında yaşanan değişimler kullanıcıların bilgiye ulaşma sürecini kolaylaştırmaktadır. Günümüzde kullandığımız bilgi ve iletişim teknolojileri ile bilgi, elektronik ortamlarda sürekli yer değiştirerek yolculuğuna devam etmektedir. Bu yolculuğu eğitim-öğretim kapsamında düşündüğümüzde karşımıza e-öğrenme kavramı çıkmaktadır. e-Öğrenme, en yalın biçimde, öğretim etkinliklerinin elektronik ortamlarda yürütülmesi veya bilgi ve becerilerin elektronik teknolojiler aracılığıyla aktarılması olarak tanımlanabilir [9].

Öğrenme toplulukları e-öğrenmeyle birlikte yeni bir döneme girmiştir. e-Öğrenme ortamları, öğrencilere eğitim için sağladığı fırsatlar sayesinde geleneksel öğretimlerden daha ucuz ve etkili olmaktadır. Herhangi bir yerde herhangi bir zamanda eşzamanlı ve eşzamansız öğrenme ortamlarına ulaşabilme olanağı sunan e-öğrenme ortamlarında öğrenenin üstlendiği rol de değişmiştir. Bu bağlamda e-öğrenmenin

- öğrenci merkezli olması,
- öğrenci konuyu öğrenene kadar konu üzerinde çalışabiliyor olması,
- zamanın sınırsız olması,
- herkesin kendi hızında öğrenebiliyor olması,
- konuda anlaşılmayan bir nokta olduğu zaman dünyanın öbür ucunda olabilen öğretmen ve/veya öğrencilerle bağlantı kurulabilmesi,
- zaman ve mekan sınırlaması olmaması

gibi üstünlüklerinin (avantajlarının) yanı sıra

- öğrencilerin kendilerini izole edilmiş,
- yalnız hissedebilmeleri ve
- motivasyonlarının düşebilmesi

gibi dezavantajlarının da olduğu söylenebilir. [3].

e-Öğrenme uygulamalarıyla geleneksel sınıf ortamları arasında uygulamalar açısından temel

farklılıklar bulunmaktadır. Geleneksel sınıf ortamlarında verilen eğitimlerde eğitimi veren kişiler eğitimi alan kişilere yüz yüze ulaşmaya çabalarlar. e-Öğrenme uygulamalarında ise eğitimi alacak bireylere ulaşma işi teknolojik araçlar kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Birçok e-öğrenme uygulaması karşılıklı etkileşimi içerir. Örneğin, sanal sınıf uygulamalarında katılımcılar (farklı fiziksel alanlarda olsalar da) bir sanal sınıfta buluşarak birlikte eğitim alabilirler [7]. Bu tür ortamlarda öğrenci konuyu anlamadığı zaman, iletişim araçları ile öğretmen ve diğer öğrenciler ile bağlantı kurabilir. Bu sayede dünyanın diğer ucundaki bir kişinin deneyimlerinden yararlanabilir. Ancak geleneksel eğitim ortamlarında bu tür etkileşimler çok sınırlıdır [3].

e-Öğrenme için anahtar sözcüğün etkileşim ve iletişim olduğu söylenebilir. Holmberg'in (1995) etkileşim ve iletişim kuramında da belirtildiği gibi öğrenme ortamlarına katılmada ait olma hissi taşımak ve öğretmenle iletişimin rahat olması öğrenmenin zevkli hale gelmesini sağlar. Öğrenmenin zevkli hale gelmesi ise öğrenenin motivasyonunu artırır. Öğrenenin motivasyonu da öğrenmeyi destekler. Öte yandan öğrenenlerin öğrenme sürecine etkin olarak katılarak etkileşimin arttırılması onların başarılarına olumlu bir şekilde yansiyacaktır.

Öte yandan bir dersteki bireysel başarı ya da başarısızlık, öğrenenlerin kendilerini bir topluluğa ait hissetme dereceleriyle çok yakından ilgilidir [2]. Bireylerin kendilerini bir topluluğa ait hissetmesi alanyazında toplumsal (sosyal) buradalık kavramıyla tanımlanmaktadır.

2. Toplumsal Buradalık

Özellikle son yıllarda çevrim-içi öğrenme ortamlarının yaygınlaşmasıyla birlikte bu ortamlar için yapılan tasarımların o ortamlarda eğitim alanların ihtiyaçlarına uygun olmasına yönelik çabalar göze çarpmaktadır. Bu arada bu ortamlarda bulunan öğrencilerin durumlarını betimlemeye yönelik çeşitli kavramlar da

geliştirilmiştir. Bu kavramlardan birisi öğrencilerin kendi sosyal farkındalıklarıyla ilgili bir kavram olan “toplumsal (sosyal) buradalık” (social presence) kavramıdır. Toplumsal buradalık aslında yeni bir kavram değildir. Örneğin, Short, Williams ve Christie toplumsal buradalığı bir insanın medya araçlarıyla gerçekleştirdiği iletişimde kendini gerçek hissetme derecesi olarak tanımlamışlardır [20].

Toplumsal bulunuşluk öğrenenin kendini bir topluluğa ait hissetmesinin yanı sıra çevrim içi öğrenen memnuniyeti ile de ilgilidir. Öğrenen memnuniyetiyle ilgili olarak yapılan araştırmalar e-öğrenme ortamlarında toplumsal buradalık ile öğrenci memnuniyeti arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir [17].

Shin tarafından yürütülen bir çalışmaya göre, yapılan birçok çalışmada öğrenci memnuniyeti ile toplumsal bulunuşluk algısının çeşitliliği arasındaki ilişki incelenirken, bazı araştırmalarda da toplumsal bulunuşluk algısı ile öğrenme başarısı arasındaki ilişkinin incelendiği anlaşılmaktadır. Tüm bu araştırmalar, ortamda bulunan toplumsal bulunuşluk algısı düzeyinin, öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde olumlu/olumsuz bir takım etkileri olduğunu göstermektedir [27]. Yani eğer öğrencinin toplumsal bulunuşluk algı düzeyi yüksekse öğrenmesi de bu durumdan olumlu bir şekilde, toplumsal bulunuşluk algısı düzeyi düşükse öğrenme süreci olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Başka bir ifadeyle etkileşim yoksa öğrenme de yoktur [23].

Vonderwell öğrencilerin birbirleriyle diyaloglarının ilgi çekici olmadığını ve çevrimiçi ortamların kişisel olduğunu belirtmiştir. Vonderwell bu durumu çevrim içi öğrenme ortamlarındaki bireylerin birbiriyle etkileşimine değil de bilgisayarlar arasındaki etkileşime benzeterek açıklamaktadır. Bu benzetimden de anlaşılacağı gibi çevrim-içi ortamlarda olması gereken etkileşim, gerçekte gereğince sağlanamamaktadır. Çevrim-içi ortamlarda etkileşimden beklenenleri aşağıdaki şekilde listelemek mümkündür [5]:

- Öğrenenlerin dikkatini konuya çekmek
- Öğrenenlerin ilgisini devam ettirmek
- Bilgiyi transfer etmek
- Bilginin hatırlanmasını kolaylaştırmak
- Bilginin öğrenen üzerinde yansımalarını teşvik etmek

Yüz yüze ortamlarda da önemli bir işleve sahip olan etkileşim uzaktan eğitimin başarısını etkileyen kritik bir değişkendir [26]. Bu nedenle özellikle bireyler arası etkileşimin sağlanması önemlidir. Bireyler arası etkileşimin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi de öğrenenlerin kendilerini buldukları ortamlarda rahat ifade edebilmeleri ve kendilerini buldukları ortamlara ait hissedebilmeleriyle mümkün olabilir. Çevrim-içi ortamlarda bu amaçla çeşitli araç ve teknolojiler kullanılabilir. Günümüzde, bazı e-öğrenme ortamlarının yeterince etkili olamamasının nedenlerinden birisi olarak ders içeriklerinin e-öğrenme ortamlarına aktarılması ve tartışılması sürecinde iletişimi ve etkileşimi sağlayan gerekli araç ve teknolojilerin ortamda gereğince kullanılmaması gösterilmektedir.

e-Öğrenme ortamları hazırlanırken tasarımcı öncelikle kendisine “e-Öğrenme ortamlarında etkileşimi ve öğrencilerin motivasyonlarını arttırmak için hangi teknolojik araçları kullanmalıyım?” sorusunu yöneltmelidir. Bu sorunun yanıtı “bireylerin e-öğrenme ortamlarında varlığını hissettirebilecek, etkileşimi ve iletişimi sağlayacak olan sosyal yazılımlar” şeklinde verilebilir.

3. Sosyal Yazılım Nedir? **Sosyal Yazılımların İşlevleri**

2002’de kullanılmaya başlanan sosyal yazılım terimini Shirky gruplar arasındaki etkileşimi sağlayan yazılım olarak tanımlamış, eğitime ilişkin sosyal yazılımların (sosyal iletişim araçları) temel niteliklerini aşağıdaki şekilde tanımlamıştır [19]. Sosyal yazılımlar:

- Gruplar arasındaki etkileşimi sağlar.
- Birçok kişi arasında iletişimi sağlar.
- Toplantı ve kaynak paylaşımını sağlar.

- Bilginin işbirliği ile elde edilmesini ve en-dekslenmesini sağlar.
- İşbirliğine izin verir ve önceliklerin kişi-leştirilmesine yardım eder.
- Bilgi birikimi ve yeni bilginin yaratılması için yeni araçlara sahiptir.
- Yaratıcı, alıcı ve bağlama uygun çeşitli platformlar sağlar.

Öte yandan Kesim ve Ağaoğlu (2007) da sos-yal yazılım iletişim araçlarını

- Mesajlaşma
- Metin Tabanlı Sohbet
- Forumlar
- Podcast
- Dijital Oyunlar
- Bloglar
- Wikiler
- Sosyal Ağ Arama Motorları
- Sosyal Ağ Hizmetleri
- Sosyal İmlleme
- Sosyal Kütüphaneler
- Sosyal Ağlar

şeklinde tanımlamışlardır [15]. e-Öğrenme or-tamlarının en önemli özelliği birçok iletişim ve etkileşim aracını bir arada bulundurabilme-sidir. Bu araçlar bağımsız bir platformda kul-lanılabilir gibi e-öğrenme ortamlarıyla da kaynaştırılabilir.

Öğrenenlerin günlük hayatlarında kullandıkları iletişim araçlarını e-öğrenme ortamlarında bu-labilmeleri, bu öğrenme ortamlarını ilgi çekici bir hale getirip, bireysel olmaktan uzaklaştıraca-ktır. Bunun yanı sıra yalnızca bilgisayardan bilgisayara etkileşim değil, bireyler arasında da etkileşim sağlanmış olacaktır. Bu bağlamda kullanılabilecek araçlar:

- Anlık iletişim için sohbet araçları
- Video paylaşım araçları
- Forumlar
- Podcastler
- Ağ Günlükleri (Bloglar)
- Wikiler
- Sosyal Ağlar

Anlık İletişim İçin Sohbet Araçları

Msn, skype, gtalk vb. iletişim araçları yaygın olarak kullanılan araçlardır. 2009 yılı Mayıs ayında Lancaster Üniversitesinde 505 öğ-renciyle bir çalışma gerçekleştirilmiştir [6]. Bu çalışmanın verilerine göre, düzenli olarak MSN kullanan öğrencilerin oranı toplam öğ-rencilerin %50'si, Skype kullanan öğrencilerin toplam içindeki oranı ise %30'dan fazladır. Bu araştırmadan da anlaşılabilir gibi bireyler genellikle ücretsiz olarak ulaşabilecekleri ile-tişim araçlarını tercih etmektedirler.

Çevrim-içi öğrenme ortamlarında bireylere birbirleriyle sohbet edebilme olanağının sağ-lanması, bireyler arasındaki uzaklığın etkisinin azaltılmasına ve çevrim-içindeki öğrenenlerin kendilerini buldukları ortama ait hissetme-lerine yardımcı olacaktır. Short ve arkadaşları, fiziksel uzaklık, göz teması, gülümseme, soh-bet gibi faktörlere bağlı olarak samimiyetin, iletişim ortamlarının toplumsal (sosyal) bulu-nuşluk algısı düzeyine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Sadece sesli ortamların yerine televizyon gibi hem ses hem de görüntü içeren ortamların ise bireyde daha çok samimiyet his-si oluşturduğunu belirtmişlerdir [16].

Video Paylaşım Araçları

Sosyal medyaların kullanımıyla ilgili olarak yapılan araştırmalar video paylaşım sitelerinin kullanımının da sohbet araçlarının kullanımı kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Lan-caster Üniversitesi tarafından yapılan araştı-rmaya göre [6] katılımcıların %60'ından fazlası düzenli olarak video paylaşım sitelerini kullan-maktadırlar. Pazarlamadunyasi.com ve Vodaco Agency işbirliğiyle 2009 yılında 1.243 katılımcıyla gerçekleştirilen sosyal medya araştırması [21] bulgularına göre ise video paylaşım sitele-rini takip edenlerin oranı %84,1'dir. Bireyler, paylaşımında buldukları ve yorum yapabildik-leri bu tür ortamlarda kendilerini rahat ifade edebildikleri gibi, o tür ortamlarda daha uzun süre kalmak isteyebileceklerdir. Bu paylaşım araçlarının e-öğrenme ortamlarıyla bütünleş-tirilmeleri, bu ortamlarda bulunan bireylerin

toplumsal (sosyal) buradalık algılarını ve motivasyonlarını arttıracaktır.

Forumlar

Bir öğrenenin çevrim-içi tartışma forumlarına katılması o bireyin sorumluluk ve paylaşım duygularının gelişmesine ve etkin öğrenmesine katkı sağlayabilir. Forumlar öğrenenlere, birlikte çalışma, ders içeriği hakkında tartışma, bilmedikleri bir konuyu öğrenme ya da bildikleri bir konunun farklı yönlerini öğrenme ve eleştirel düşünme fırsatı sağlar. Öte yandan öğrenen ayrıca, tartışmalara zaman ve mekân kısıtlaması olmadan katılabilir ve süreçte yeni bilgiler edinebilir. Öğrenenler grup tartışmaları ile kendi deneyimlerini ve yorumlarını paylaşma ve diğer öğrenenlerin tepki ve yorumlarıyla kendi düşüncelerini karşılaştırma olanağını elde ederler [18]. Farklı öğrenenlerin düşüncelerini, tepkilerini, yorumlarını okuyan öğrenen ortamda başkalarının da varlığını hisseder. Sorulan bir soruya cevap alınması, bir soruya yorum yapılmış olması, bir bilgisayar yerine bir insanla etkileşim kuruluyor olması toplumsal (sosyal) buradalığı artıran unsurlardır. Ortamda yalnız olmadığını anlayan öğrenenin böyle ortama güveni de artabilir.

Podcast

“iPod” ve “broadcast” sözcüklerinin birleşimiyle oluşturulmuş bir terim [23] olan podcastler zamandan ve mekândan bağımsız olarak kullanıcılara ulaşmayı amaçlayan, kullanıcıya yönelik bilgiler içeren medya ortamlarıdır. Zaman ve mekândan bağımsız kullanımı sayesinde podcastler çevrim-içi dersler için çeşitli fırsatlar sağlamaktadırlar. Örneğin, eğitsel amaçlı podcastler çevrim-içi öğrenmeyi kolaylaştırırlar. Podcast ayrıca büyük boyutlu video ve ses dosyalarına göre oluşturulması, indirilmesi daha kolay olan ve kullanımı için özel bir teknoloji gerekmeyen bir araçtır [4].

Çevrim-içi ortamlarda çoğu zaman eğitimcinin yüzünü görmeyen, sesini duymayan öğrenenler “podcast”ler sayesinde eğitimcinin sesini duyabilmektedirler. Bu durum da onların

ortamla ilgili farkındalıklarını arttırmaya katkı sağlayabilir.

Ağ Günlükleri (Bloglar)

Ağ günlükleri (Bloglar) son yıllarda yoğun ilgi çeken işbirlikçi ortamlardandır. Araştırma süreçlerinde, öğretme ve öğrenme uygulamalarında yaygın olarak kullanılan bir araç haline gelen bloglar eğitimde de yer edinmeyi başarmış bir araçtır [25]. Çevrim-içi günlükler olarak düşünülebilecek olan ağ günlüklerine (bloglar) resimler, videolar ve çeşitli diğer çoklu ortamlar gömülebilir. Alm ağ günlüklerinin öğrenci merkezli değişimi desteklediğini ve ağ günlüğü yazmanın öğrencinin özerkliğini arttırdığını, dili doğru kullanma üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu belirtmiştir [11] Ağ günlüğü oluşturma ve bu yolla iletişim sürecinde öğrenenler ile öğretene arasında yüksek düzeyde etkileşimin oluşması doğaldır. Öğrenenler ağ günlükleri sayesinde çevrim-içi ders sonrasında da öğrenen ve diğer öğrencilerle iletişim içerisinde kalmaya devam edebilirler. Bu durum toplumsal buradalık algısının yükselmesini sağlayabilir.

Bilgiyi aktarmada etkili bir araç olan ağ günlükleri sayesinde öğrenen sınıf arkadaşları dışındaki öğrenenlerle de iletişime geçme olanağını elde edebilir. Ayrıca ağ günlüğünde yazılan içeriklere yorum yazabilme özelliği sayesinde öğrenen diğer öğrenenlerin ya da öğretmenin kendisini izlediğini, diğer bireylerin kendi yazdıklarının farkında olduklarını düşünür. Böylece hem yorum yazan hem de yorumu okuyan kişinin ortamdaki varlığıyla ilgili farkındalığı artar.

Pazarlamadünyasi.com’un Vodaco Agency işbirliği ile 04 Ağustos – 30 Eylül 2009 tarihleri arasında gerçekleştirdiği “Sosyal Medya” araştırması sonuçlarına göre araştırmaya katılanların sadece yüzde 26,4’ü ağ günlüklerini takip ettiklerini bildirmektedirler. Bulgulara göre ağ günlüklerini takip etmediklerini belirtenlerin oranı yüzde 71,0 ve ağ günlüğünün ne olduğunu bilmeyenlerin oranı ise yüzde 2,6’dır. Araştırma sonuçlarına göre; Yüksek Lisans / Dok-

tora öğrenimini tamamlayanların yüzde 27,8'i ağ günlüklerini takip ettiklerini belirtirken, ilköğretim mezunlarında ağ günlükleri takip etme yüzde 19,0'a düşmektedir. Araştırma bulgularına göre ayrıca, çalışmaya katılanların ağ günlüklerine yazmayı, okumaya tercih ettikleri anlaşılmaktadır [21].

Wikiler

Wiki, Özgür Belgeleme Lisansı altında kullanıcıların yeni sayfa yaratmasına, sayfalarda düzenlemeler yapmasına ve bu sayfaları birbirine bağlamasına olanak sağlayan bir yazılımdır. Gruplar, wiki sayesinde kolayca büyük metinler oluşturabilirler [24]. Wikiler sayesinde çevrim-içi öğrenme ortamlarında öğrenenler kolayca paylaşımda bulunabilirler. Öğrenenler ayrıca bu ortamlara zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde ulaşabilir ve paylaşılan tüm bilgileri eklenme sırasına göre görebilirler. Çevrim-içi ortamdaki öğrenen wikide paylaştığı bilgilere diğer öğrenenler tarafından yapılan eklemeleri gördükçe ortamın izlendiğini ve başka öğrenenlerin de varlığını fark eder. Bu sayede ortama karşı güveni artar. Bu durum da çevrim-içi ortamdaki toplumsal (sosyal) buradalığı artırıcı bir etki sağlar.

Sosyal Ağlar

Sosyal ağ siteleri sınırlı bir sistem içerisinde kullanıcıların; açık veya kısmen açık profil oluşturdukları sisteme bağlantılı bulunan kullanıcıların listelendiği ve bunlar arasında paylaşımın olduğu web tabanlı hizmetler olarak tanımlanmaktadır [1]. Alanyazına göre sosyal ağlar, iletişim becerilerini geliştirebilir, katılımı ve sosyal bağlılığı genişletebilir, akran desteğini güçlendirebilir ve işbirliğine dayalı öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayabilir [10]. Kolay kullanılabilirliği, ucuz olması ve internetin olduğu her yerden her an ulaşılabilmesi sosyal ağların üstünlüklerindedir. Bu özellikleriyle çevrim-içi öğrenme ortamlarında paylaşım, iletişim ve dönütler açısından kolaylıklar sağlayabilir.

Günümüzde birçok insanın üye olduğu en büyük sosyal ağlardan biri olan “facebook”

çevrim-içi ortamlarda toplumsal buradalığı arttırmada kullanılabilecek en etkili araçlardan biridir. Facebook sayesinde gruplar oluşturulabilir, görsel, işitsel ve metin tabanlı materyaller paylaşılabilir, tartışma ortamları oluşturulabilir, eşzamanlı ve eşzamansız iletişime geçilebilir. Çevrim-içi öğrenenler ortamdaki diğer öğrenenleri ve öğreticilerini arkadaşları olarak ekleyebilir bilgi alışverişinde bulunabilir. Tüm bu özellikler ortamda toplumsal buradalığın artmasına katkı sağlar.

4. Sonuç ve Öneriler

- Sosyal iletişim araçları seçilirken öncelikli olarak göz önünde bulundurulması gereken durum öğrenenlerin özellikleridir.
- Sosyal yazılımlar e-öğrenme ortamlarında öğrenenlerin ortamdaki diğer bireyler ve içerikle etkileşim içinde bulunmasını sağlayacak türden yazılımlardır. Sosyal yazılımlar, öğrenenler arasında etkileşim kurma ve dolayısıyla etkili öğrenmelerin gerçekleşmesine katkı sağladıkları için çevrim-içi öğrenme ortamlarında kullanılmaları önerilmektedir.
- Metin tabanlı, eşzamansız sistemlerde toplumsal (sosyal) buradalık hissi azalır. Toplumsal buradalık duygusunun azaldığı öğrenme ortamlarında da verim düşebilir. Bu nedenle öğrenme ortamlarında görsel ve işitsel materyaller ve eşzamanlı iletişim kurulabilecek sistemlerin kullanılmaları, hem toplumsal buradalık duygusunun artmasına katkı sağlayacak hem de öğrenenler arasındaki etkileşim sayesinde güdülenme düzeyleri ve katılım oranları yükselecektir.
- Fiziksel uzaklığın bulunduğu ortamlarda hem ses hem de görüntü içeren ortamların bulunması toplumsal bulunuşluk düzeyine katkı sağlayacaktır.
- Bireylerin e-öğrenme ortamları dışında kullandıkları ortamların, e-öğrenme sistemleriyle kaynaştırılması öğrenenlerin güdülenme düzeylerini yükseltecek ve öğrenenlerin e-öğrenme ortamlarında daha fazla zaman geçirmesine katkı sağlayacaktır.

- Gruplarla işbirliği ve iletişim yapma olanağı sağlayan araçların bulunduğu e-öğrenme ortamlarında öğrenenler ortamların diğer bireyler tarafından da takip edildiğini fark eder ve diğer bireylerin varlığını hissedebilirler. Öğrenen ortamda yalnız olmadığını hissettiğinde ise ortama güveni artar.
- e-Öğrenme ortamlarında öğrenenlerin sorumluluk alma ve paylaşım duygularını geliştirmelerine yardımcı olmak için ortama tartışma forumları eklenebilir. Forumlara yapılan katılımlarla zaman ve mekân kısıtlamasının etkisi de azaltılmış olur. Forumlarda öğrenenler diğer bireylerle birlikte çalışma, ders içeriği hakkında tartışma, bilmedikleri bir konu hakkında bilgi edinme ya da bildikleri bir konunun farklı yönlerini öğrenme fırsatı bulabilirler. Öğrenenler ayrıca bu ortamlarda eleştirel düşünme becerilerini de geliştirme fırsatı elde edebilirler.
- Öğrenenlerin her an ve her yerden ulaşabildikleri, kullanımı kolay olan, paylaşımında bulunabildikleri ve anında dönüt alabildikleri ortamlar toplumsal buradalık duygusunu arttırmaktadır. Bu nedenle etkileşimin yalnızca bilgisayarlar arasında gerçekleştiği e-öğrenme ortamları terk edilmelidir. Bunun yerine e-öğrenme ortamlarına, öğrenenlerin ilgisini çekecek ve bireyler arasında etkileşimi sağlayacak iletişim araçları eklenmelidir.

5. Kaynakça

- [1] Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), article 11. [Çevrim-içi: <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>], Erişim tarihi: 18.01.2011.
- [2] Çalışkan, H. (2007). Çevrim-içi (Online) eğitimde öğrenci etkileşimi. [Çevrim-içi: http://aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Hasan_Caliskan.doc], Erişim tarihi: 30.10.2010.
- [3] Duran, N., Önal, A. ve Kurtuluş, C. (2006). e-Öğrenme ve kurumsal eğitimde yeni

yaklaşım: Öğrenim yönetim sistemleri. Akademik Bilişim, Bildiriler Kitabı, s. 97-101.

- [4] EducationOnline.com (Tarihsiz). New trends in online learning: Podcasts. [Çevrim-içi: <http://www.educationonline.com/new-trends-podcasts>], Erişim tarihi: 17.01.2011
- [5] Elearning Course (2002). Interaction, everything elearning. [Çevrim-içi: <http://www.elearnspace.org/Articles/Interaction.htm#Accomplish>], Erişim tarihi: 30.10.2010.
- [6] Ellis, T. (2009). Student e-learning survey report. [Çevrim-içi: <http://www.lancs.ac.uk/celt/celtweb/files/e-learning%20student%20survey%202009%20report.pdf>], Erişim tarihi: 30.10.2010.
- [7] Enocta (Tarihsiz). e-Learning nedir? [Çevrim-içi: <http://www.enocta.com/web2/ContentShowOne.asp?CType=2&ContentID=45&T=5>]. Erişim tarihi: 30.10.2010.
- [8] HacettepeBÖTEWİKİ(2008).Etkileşim ve iletişim kuramı. [Çevrim-içi http://bote.hacettepe.edu.tr/wiki/index.php/Etkile%C5%9Fim_ve_%C4%B0letim%C5%9Fim_Kuram%C4%B1], Erişim tarihi: 02.01.2011.
- [9] Gülbahar, Y. (2009). e-Öğrenme. Pegem Akademi, Ankara.
- [10] Gülbahar, Y., Kalelioğlu, F. ve Madran, O. (2010). Sosyal ağların eğitim amaçlı kullanımı. inet-tr 2010 Türkiye'de İnternet Konferansı. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi. [Çevrim-içi: http://orcun.madran.net/yayinlar/sosyal_aglarin_egitim_amacli_kullanimi.pdf], Erişim tarihi: 18.01.2011.
- [11] Higher Education Development Centre. (2009). Learning with blogs and wikis. [çevrim-içi: <http://hedc.otago.ac.nz/hedc/em/Online-resources/Learning-with-blogs-and-wikis.html>], Erişim tarihi: 11.01.2011.

- [12] Jones, B. (2003). Emerging technologies blogs and wikis: Environments for on-line collaboration. *Language Learning & Technology*, 7/2. [Çevrim-içi: <http://llt.msu.edu/vol7num2/emerging/default.html>], Erişim tarihi: 11.01.2011
- [13] Joyce, K. M., & Brown, A. (2010). Enhancing social presence in online learning: Mediation strategies applied to social networking tools. [Çevrim-içi: <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/winter124/joyce124.html>], Erişim tarihi: 29.10.2010.
- [14] Kear, K. (2010). Social presence in online learning communities. [Çevrim – içi: <http://oro.open.ac.uk/21777/2/299A98F0.pdf>], Erişim tarihi: 30.10.2010.
- [15] Kesim, E. ve Ağaoğlu, E. (2007). A paradigm shift in distance education: Web 2.0 and social software. [Çevrim-içi: http://tojde.anadolu.edu.tr/tojde27/articles/article_4.htm], Erişim tarihi: 29.10.2010.
- [16] Kip, B. ve Aydın, C. H. (2008). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında sosyal bulunuşluk algısı. [Çevrim-içi: <http://ietc2008.home.anadolu.edu.tr/ietc2008/37.doc>], Erişim tarihi: 14.01.2011.
- [17] Lowenthal, P. R. (Tarihsiz). Social presence. *Encyclopedia of Distance and Online Learning: Social Presence*. [Çevrim-içi: <http://www.patricklowenthal.com/publications/socialpresenceEDOLpre-print.pdf>], Erişim tarihi: 04.01.2011.
- [18] Markel, S. L. (2001). Technology and education. Online discussion forums: It's in the response. *Online Journal of Distance Learning Administration*, IV/II. State University of West Georgia, Distance Education Center. [Çevrim-içi: <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/summer42/markel42.html>], Erişim tarihi: 18.01.2011
- [19] Olpak, Y. Z. ve Çakmak, E. K. (2000). e-Öğrenme ortamları için sosyal bulunuşluk ölçeğinin uyarlama çalışması. [Çevrim-içi: http://efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_VI/haziran/y_z_olpak.pdf], Erişim tarihi: 02.01.2011.
- [20] Owen, M., Grant, L., Sayers, S., & Facer, K. (2006). Social software and learning. [Çevrim-içi: http://www2.futurelab.org.uk/resources/documents/opening_education/Social_Software_report.pdf], Erişim tarihi: 29.10.2010.
- [21] Palloff, R. M., & Pratt, K. (2007). Building learning communities in cyberspace: Effective strategies for the virtual classroom. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- [22] Pazarlamadünyası (Tarihsiz). Sosyal medya araştırması. [Çevrim-içi: <http://www.pazarlamadunyasi.com/Desktopdefault.aspx?tabid=138&ItemId=491&Rtabid=90>], Erişim tarihi: 04.01.2011.
- [23] Tu, C., & Corry, M. (2002). Social presence and critical thinking for online learning. [Çevrim-içi: <http://jan.ucc.nau.edu/~ct68/Publication/2002/Tu-2002-AERA-SPCriticalThinking.pdf>], Erişim tarihi: 30.10.2010.
- [24] Wikipedia (2011a). Podcast. [Çevrim-içi: <http://en.wikipedia.org/wiki/Podcasting>], Erişim tarihi: 17.01.2011.
- [25] Wikipedia (2011b). Wiki. [Çevrim-içi: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Wiki>], Erişim tarihi: 17.01.2011.
- [26] Young, S., & Delves, L. (2009). Expanding to fit the (blog) space: Enhancing social work education through online Technologies. [Çevrim-içi: <http://www.ascilite.org.au/conferences/auckland09/procs/young.pdf>], Erişim tarihi: 11.01.2011.
- [27] Yacci, M. (2000). Interactivity demystified: A structural definition for online learning and intelligent CBT. [Çevrim-içi: <http://www.ist.rit.edu/~may/interactiv8.pdf>], Erişim tarihi: 06.01.2011.